

Temat: Rozpad bloku wschodniego

Przeczytaj poniższe teksty i wykonaj polecenia.

■ Kryzys ZSRS i zmiana sytuacji międzynarodowej

W latach rządów Chruszczowa (1953–1964) oraz Breżniewa (1964–1982) nieznacznie poprawiła się materialna sytuacja ludności ZSRS. Panował jednak zastój gospodarczy, który przekształcał się stopniowo w kryzys. Zarobki większości pracowników w Związku Sowieckim były niemal identyczne i nie zależały od wyników, co nie skłaniało do wydajnej pracy. Gospodarkę centralnie sterowaną charakteryzowały zła organizacja pracy, korupcja oraz marnotrawstwo surowców i energii. Dodatkowo sowieckie eksperymenty gospodarcze, np. odwracanie biegu rzek w celu nawadniania pustyń czy gwałtowne zwiększanie ilości stosowanych nawozów sztucznych, doprowadzały do katastrof ekologicznych. Wiele sukcesów ekonomicznych istniało tylko na papierze w sfałszowanych statystykach. Równocześnie obniżył się poziom edukacji oraz bezpłatnej opieki medycznej, szerzył się alkoholizm. Czynniki te sprawiły, że mimo działań propagandowych wśród sowieckich obywateli malała wiara w komunizm.

Ponadto w ZSRS narastały problemy narodowościowe. Państwo to zamieszkiwało ok. 130 narodów, formalnie równoprawnych, choć w rzeczywistości zazwyczaj kierowali nim Rosjanie. Mimo wielu lat represji ujawniły się aspiracje narodowe, m.in. mieszkańców krajów bałtyckich czy Ukraińców. Poważnym problemem stawała się także odradzająca się popularność islamu na azjatyckich terenach ZSRS.

W tym czasie, w 1981 r., prezydentem USA został **Ronald Reagan** [czyt.: regan], który był zagorzałym wrogiem komunizmu. Rozpoczął rozbudowę amerykańskiej armii, kładąc duży nacisk na rozwój techniki militarnej. Ponadto w Europie Zachodniej Amerykanie

roznieśli najnowocześniejsze pociski rakietowe, które zwiększyły szanse NATO w przypadku konfliktu z państwami bloku wschodniego. Reagan starał się także zwalczać na świecie wpływy ZSRS, nazwanego publicznie przez niego **imperium zła**. Skupiał się jednak nie tylko na zbrojeniach, ale także na naciskach ekonomicznych. Ponieważ Sowieci swoje dochody czerpali ze sprzedaży ropy naftowej, USA nakłoniły Arabię Saudyjską do zwiększenia jej wydobycia, co spowodowało drastyczne obniżenie cen tego surowca. Poza tym Reagan wspierał finansowo i materialnie ruchy opozycyjne wewnątrz bloku komunistycznego.

Ronald Reagan

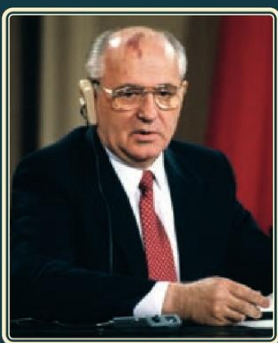
(1911–2004)

Amerykański aktor i polityk, przez dwie kadencje prezydent Stanów Zjednoczonych (1981–1989). Pochodził z ubogiej rodziny (jego ojciec sprzedawał buty). Jako prezydent obniżył podatki i wprowadził cięcia w wydatkach państwa, by ożywić gospodarkę. W efekcie inflacja spadła prawie trzykrotnie, zmalało bezrobocie, ale też powiększyły się nierówności między bogatymi a biednymi. W polityce zagranicznej był zdecydowanym przeciwnikiem komunizmu; zwiększył wydatki na zbrojenia i wspierał ruchy antykomunistyczne. Po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce zdecydował o nałożeniu sankcji gospodarczych na PRL i ZSRR.

Polecenie 1.

Wymień przyczyny kryzysu w ZSRS.

W państwach, gdzie toczyły się walki z komunistami, Amerykanie udzielali pomocy ich przeciwnikom. W jej ramach zaangażowali się w akcję szkolenia i zbrojenia afgańskich partyzantów – mudżahedinów. Konflikt w Afganistanie toczył się od 1979 r., gdy wtargnęła tam armia sowiecka, aby wynieść do władzy popieranego przez Moskwę polityka. Interwencja Sowietów rozpoczęła długoletnie walki w tym kraju. Siły ZSRS zajęły wprowadzić strategiczne miasta i punkty Afganistanu, lecz nie mogły zniszczyć afgańskiej partyzantki. Mudżahedini szkoleni przez wywiad USA skutecznie atakowali ich wojska i bazy. Jednak koordynację działań partyzantów utrudniały podziały klanowe i plemienne. Dlatego CIA wspierała wykorzystanie jednoczącej muzułmańskich Afgańczyków idei **dżihadu**, czyli świętej wojny, skierowanej w tym przypadku przeciwko Sowietom. Dzięki po-

Michaił Gorbaczow

(ur. 1931)

Radziecki polityk, sekretarz generalny KC KPZR (1985–1991), prezydent Związku Radzieckiego (1990–1991). Pochodzi z chłopskiej rodziny, z wykształcenia jest prawnikiem. Po objęciu władzy zapoczątkował pierestrojkę, zakończył wyścig zbrojeń, wycofał wojska z Afganistanu (1989) i zgodził się na zjednoczenie Niemiec (1990). W 1990 r. otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla. Wbrew jego intencjom pierestrojka doprowadziła do rozpadu ZSRR. Sam Gorbaczow stracił znaczenie polityczne i w 1991 r. ustąpił ze stanowiska prezydenta ZSRR.

mocy Amerykanów partyzantom udało się ostatecznie w 1989 r. zmusić Sowietów do opuszczenia Afganistanu. Długotrwałe zaangażowanie ZSRS w konflikt afgański przyniosło nie tylko tysiące ofiar, ale także stanowiło duże obciążenie dla pogrążonej w kryzysie sowieckiej gospodarki.

■ Próby reform w ZSRS

Oprócz problemów gospodarczych ZSRS borykał się także z kryzysem politycznym. Po śmierci Breżniewa w 1982 r. na czele ZSRS stanął Jurij Andropow, a po jego śmierci w 1984 r. – Konstantin Czernienko, który zmarł w 1985 r. Byli to przedstawiciele starych elit komunistycznych, działający w partii już w czasach II wojny światowej. Częste zmiany rządzących nie sprzyjały reformom i naprawie kraju. Dopiero po śmierci Czernienki I sekretarzem KPZS został **Michaił Gorbaczow**, wywodzący się z młodszego pokolenia działaczy partyjnych. Gospodarka ZSRS była już wówczas w stanie krytycznym. Niewydolność rolnictwa zmuszała do importu m.in. zboża, a przestarzały przemysł nie mógł zaspokoić potrzeb ludności. Sytuację pogarszał coraz wyraźniej przegrywany wyścig zbrojeń oraz rosnące koszty interwencji sowieckiej w Afganistanie.

Nowy przywódca ZSRS dążył do przełamania wieloletniej stagnacji i podjął próbę reform. Ich projekty określały następujące hasła: **pierestrojka** ('przebudowa'), **glasnost** ('jawność') i **uskorzenie** ('przyspieszenie'). Miały przyświecać reformie państwa, polegającej na wprowadzaniu elementów kapitalizmu bez naruszania podstaw ustroju socjalistycznego. Przeprowadzono wymianę kadr państwowych, powierzając wyższe stanowiska młodszym działaczom partyjnym. Jednak realizacja koncepcji naprawy gospodarki bez zmiany sposobu jej zarządzania nie zakończyła się sukcesem. Do tego polityka jawności obnażyła nadużycia urzędników należących do partii. Sposobem na uniknięcie katastrofy gospodarczej według nowych władz miała być likwidacja sowieckich baz w krajach pozaeuropejskich, m.in. w Wietnamie i na Kubie, a także wycofanie się w 1989 r. z Afganistanu. W celu zmniejszenia wydatków na zbrojenia podpisano również traktaty rozbrojeniowe z USA. Ponadto ZSRS nie był już w stanie wspierać sojusznicznych państw komunistycznych w Europie. Gorbaczow sam nakłaniał przywódców państw bloku wschodniego do negocjowania z opozycją. Sądził, że dopuszczenie do władzy przedstawicieli ugodowych środowisk opozycyjnych umożliwi zachowanie rządów przez komunistów w warunkach demokracji.

Polecenie 2.

Obejrzyj film, dotyczący katastrofy w Czarnobylu:

<https://www.youtube.com/watch?v=atkrJoE9mog>

■ Rozpad ZSRS

W ZSRS dzięki reformom Gorbaczowa stopniowo kształtowała się demokracja. W 1989 r. po raz pierwszy odbył się Zjazd Deputowanych Ludowych. 15% deputowanych stanowili kandydaci niezależni od partii komunistycznej. Rok później wybrano Gorbaczowa na nowo utworzony urząd prezydenta. Wbrew jego zamiarom demokratyzacja w ZSRS nie umocniła ustroju komunistycznego, ale przyspieszyła jego upadek. Wycofanie się z polityki imperialnej nie wpłynęło w znacząco pozytywny sposób na sytuację gospodarczą. Odradzały się natomiast aspiracje narodowe oraz konflikty religijne wewnątrz ZSRS.

W 1990 r. jako pierwsza deklarację niepodległości ogłosiła Litwa. Gorbaczow nie uznał tego aktu i wysłał na Litwę jednostki milicji w celu opanowania sytuacji. Podobne zamieszki wybuchały na Łotwie, w Estonii, Gruzji czy na Ukrainie. Stopniowo powstała opozycja wobec Gorbaczowa. Część polity-

ków sowieckich, związanych z armią i ze służbą specjalną – KGB, była przeciwna demokratyzacji ZSRS. **19 sierpnia 1991 r.** zorganizowali oni zamach stanu, nazywany **puczem Janajewa** od nazwiska przywódcy tego nieudanego przewrotu. Udało im się aresztować Gorbaczowa, ale działali tak nieudolnie, że nie zdołali uwięzić innego czołowego zwolennika przemian – **Borysa Jelcyna**. Stał on na czele oporu przeciwko zamachowi stanu. Po kilku dniach pucz udało się stłumić, ale w wyniku tych wydarzeń Gorbaczow stracił w oczach Rosjan autorytet. Ostatecznie zamach stanu doprowadził do rozpadu ZSRS. Chaos wykorzystały Łotwa i Estonia, ogłaszając niepodległość. Wkrótce to samo uczyniły Ukraina i Białoruś. 8 grudnia 1991 r. delegacje ZSRS, Ukrainy i Białorusi podczas spotkania w Puszczy Białowieskiej (na obszarze ZSRS) podjęły decyzję o rozwiązaniu Związku Sowieckiego. W jego miejsce powołano **Wspólnotę Niepodległych Państw (WNP)**. Republiki związkowe stały się niepodległymi państwami, a Gorbaczow jako prezydent nieistniejącego Związku Sowieckiego podał się do dymisji.

Polecam obejrzeć: <https://www.youtube.com/watch?v=wpb6Yab36-w>

Polecenie 3.

Przepisz do swojego zeszytu (to co zaznaczone odcieniami koloru żółtego):

Przyczyny rozpadu ZSRS:

1. Scentralizowane i nieefektywne zarządzanie państwem przez małą grupę dygnitarzy partii komunistycznej.
2. Pragnienie niepodległości żywione przez narody zamieszkujące państwo.
3. Zacofanie ekonomiczne i technologiczne.
4. Gigantyczne wydatki na zbrojenia i pomoc innym krajom socjalistycznym.
5. Niezadowolenie ludności z warunków życia.
6. Kłamliwa propaganda.
7. Ograniczenia wolności.
8. Spadek zaufania do władz państwa.

Reformy Gorbaczowa:

Zamierzał przeprowadzić reformy. Główne elementy jego polityki:

1. Pierestrojka (przebudowa) systemu – miała umożliwić reformy gospodarcze. Stała się procesem zmian, które rozsadziły ustrój. Doprowadziła też do zapaści ekonomicznej.
2. Głasnost (jawność) miała: a) dopuścić do zarządzania państwem fachowców zamiast funkcjonariuszy partii, b) zapewnić Gorbaczowowi poparcie społeczeństwa. Ale informacje o problemach państwa i zbrodniach Stalina zniszczyły resztki zaufania do władz.

Pamiętaj !

Zdjęcie wykonanej pracy prześlij do nauczyciela drogą elektroniczną: znajdziesz go na Messengerze lub na e-mail awsobota@gmail.com

Powodzenia !